

Péter Zsolt

Könyvszemle

Kulcsár László: A vidékfejlesztés elméleti megközelítése – regionális és kulturális összefüggések

A Kriterion Könyvkiadó gondozásában Kolozsváron, 2017 második felében jelent meg Kulcsár László: A vidékfejlesztés elméleti megközelítése – regionális és kulturális összefüggések c. könyve, amely nehéz feladatra a vidékfejlesztés és a társadalomtudomány kapcsolatának áttekintésére, tudományos igényességű vizsgálatára vállalkozott.

A szerző áttekinti a társ-tudományterületek (vidékszociológia, demográfia, regionális tudomány társadalom- és gazdaságföldrajz, politológiai szociológia) elméleti hátterét, módszertanát és más szerzőkkel egyetértésben arra a következtetésre jut, hogy a vidékfejlesztés tudományos hátterének kijelölésében a regionális tudomány lehet a megoldás.

A könyv szemléletében hangsúlyozza a lokális, térségi jellemzők fontosságát. Önálló modellel szemlélteti nézőpontját a vidékfejlesztésről, mely szerint koncentrikus körökben belülről kifelé a lokális kistérségi, a vidékfejlesztési politika, valamint a regionális történeti, társadalmi kulturális dimenzióinak (a szerző szóhasználatára szerint mezőnek) tulajdonít kiemelt jelentőséget.

Az írás 5+2 fejezetből áll. A koncepció és a szerkezet áttekintését követő első fejezetben a szerző a régió és kultúra társadalmi-történeti jellegzetességeiről és a vidékfejlesztés kapcsolatáról értekezik. Megállapítja, hogy a vidékfejlesztés a volt szocialista országokban többnyire külső minták alapján az elit egyes csoportjainak részvételével történt, ami jellemzően akadályozta a vidéki térségek leszakadásának mérséklődését. A vidékfejlesztés elemzését két dimenzió, az idő és a tér viszonya mentén kísérel meg mivel a kulturális-történelmi dimenzió a szociológiai elemzések sarokpontja. Megállapításra kerül, hogy a vidékfejlesztés a gazdaság- és társadalomföldrajz részéről jelentős segítséget kapott. Szakirodalma egyes területeken rendkívül bőséges, más esetekben hiányokkal küzd, különös tekintettel a vidéki társadalom átalakulására, az ún. Elfelejtett társadalmi csoportokra, valamint a vidékfejlesztés módszertanának, politikájának elemzésére.

A szerző áttekinti a vidékfejlesztés legfontosabb elméleteit. Véleménye szerint a gazdasági fejlődéssel kapcsolatos elméletekhez csak korlátozottan kapcsolhatók a vidékfejlesztés szempontjai. Kiemeli a modernizációs elméletek, az útfüggőség elmélete, ill. a centrum-periféria elméletek jelentőségét a vidékfejlesztés szakirodalmának fejlődésében. Nagy jelentőséget tulajdonít a kelet-közép európai országok esetében a „kelet-európai” jellegnek, mivel a vidékfejlesztés „nyugati” modelljei csak parciális válaszokat képesek adni a helyi problémákra.

A centrum-periféria elméletek szerint a fejlett és a fejletlen országok gazdasága összefügg, a fejletlen országok elmaradottságát leginkább az okozza, hogy nem integrálódtak kellőképpen a globális gazdaságba. A piacgazdasági viszonyok tovább erősíthetik a jelentős, történeti és társadalmi beágyazottsággal rendelkező egyenlőtlenségeket.

A modernizációs elméletekkel kapcsolatban említésre kerül, hogy azok szoros kapcsolatban vannak a modernizációs elméletekkel miközben ideológiai hátterük eltérő. Felmerül a kérdés, hogy a centrumországokban kifejlesztett módszerek, modellek alkalmazhatók, adaptálhatók-e térségünkre. A modernizáció átfogó megismerése komoly feladat elé állítja a térség kutatóit. A heterogenitás mellett közös vonások is megfigyelhetők: egyértelmű a szándék a felzárkózásra a nyugathoz való közeledésre vonatkozóan.

Az útfüggőség elmélete azért kap kiemelt szerepet, mert az a dinamikus változásokat, valamint a változatlanlanság lehetőségét egyaránt képes kezelni miközben a fejlődéshez szükséges erőforrásokat kutatja, különös tekintettel a azon tényezőkre amelyek oldják, ill. bebetonozzák a térségi meghatározottságokat.

A második fejezet végén kifejtésre kerülnek a vidékfejlesztés diszciplináris kötődései, a természettudományok, társadalomtudományok, terület- és településfejlesztés, mezőgazdaság vonatkozásában.

A harmadik fejezet a vidék és vidékfejlesztés fogalmára koncentrálna. A szerző megállapítja, hogy sokféle felfogás használatos a köznyelvben, a tudomány vagy a politika területein. Eltérő a vidék fogalmának használata Európa keleti és nyugati térségeiben is, miközben a vidékről alkotott kép időben is változik. Tisztázza a vidékfejlesztés fogalmát, annak ellenére, hogy azt az EU-val kapcsolatos jogszabálykövetés alapvetően meghatározza. A vidékfejlesztés fogalmának megfoghatatlanságát fokozza, hogy sokan minden olyan fejlesztésre így gondolnak, ami vidéken valósul meg. A vidékfejlesztés elsősorban azokra a tevékenységekre koncentrálna, amelyek a vidéken élők életminőségét javítják, a környezet, táj, örökség fejlődését szolgálják, hozzájárulnak a térség népességmegtartó képességéhez.

A szerző vidékfejlesztést meghatározó értékek rendszerében alapvető dimenzióiként a növekedést, fejlődést fentarthatóságot, a szubszidiaritást, a sokszínű helyi társadalmat, az ember-központúságot említi.

A negyedik fejezet a vidék funkcióinak bonyolult és rendkívül árnyalt változásait értékeli. A vidék rendkívül gyors változáson ment keresztül az elmúlt évtizedekben. A falu ma már nem kizárólag a mezőgazdasági termelés helyszíne, nem csak paraszok élnek és dolgoznak ott sokszor mezőgazdasági területen. Míg 1900 körül az összes foglalkoztatott kb. 60%-a mezőgazdaságban dolgozott mára ez az arány 5% körüli szintre csökkent. A vidéki gazdaság szerkezetéből adódóan ma már megkérdőjelezhető, hogy a vidékfejlesztés megvalósulhat-e a mezőgazdaság fejlesztésén keresztül. A vidék funkciói változóban vannak. Népességkibocsátó és népességmegtartó szerepe csökkenőben van, miközben felértékelődhetnek a vidéki táj és kultúra értékei.

A vidék, mint gazdasági tevékenysége helyszíne is változóban van. Miközben jelentősen visszaszorult a mezőgazdaság értékteremtő szerepe, foglalkoztatottságban betöltött jelentősége, felértékelődnek a természeti környezet megőrzése, a vidéki helyszínek rekreációs célú hasznosítása. Lakóhelyi jelentősége elsősorban a (nagy)városok közelében található települések szűk körének nőhet, sajnos a periférikus nehezen megközelíthető települések népesség csökkenése egészen drasztikus.

Az ötödik fejezet a vidék erőforráskészletével foglalkozik. Miközben hazánk vidéki térségeinek erőforrásai kedvező lehetőségeket nyújtanak a vidékfejlesztés számára azok aktivizálása, megőrzése szükségszerű feladat. Elengedhetetlen a történelmi kontextus megismerése, a földrajzi pozíció megértése, a társadalmi-gazdasági pozíciók feltárása.

A zárógondolatok előtti utolsó rész a helyi társadalom dimenzióit vizsgálja, összehasonlítja a fejlődés alulról, ill. felülről vezérelt modelljeit, kifejti a helyi fejlesztés módszertani alapelveit.

A könyv zárásának egyik talán legmarkánsabb gondolataként említhető, hogy a vidékfejlesztés a regionális és kulturális jellegzetességek mentén alakítható ki, figyelembe véve az EU támogatási rendszerének kereteit.

Felhasznált irodalom

KULCSÁR L. (2017). *A vidékfejlesztés elméleti megközelítése – regionális és kulturális összefüggések*. Kriterion Kiadó, Kolozsvár, 228 p.